

Видання присвячене
115-й річниці Одеської національної академії харчових технологій
та 5-й річниці Навчально-наукового інституту прикладної економіки
та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеська національна академія харчових технологій
НАУКОВА ШКОЛА
«Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної
безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності»

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ МІНЛИВОГО СВІТУ

*Матеріали
наукового симпозіуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

За редакцією **О. І. Павлова**

Одеса
«Астропринт»
2017

A28 **Адаптивні стратегії розвитку підприємств харчової промисловості в умовах мінливого світу : матеріали наукового симпозиуму з міжнародною участю (19 травня 2017 р., м. Одеса) / Наукова школа «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності» ; за ред. О. І. Павлова ; Одеська національна академія харчових технологій. — Одеса : Астропринт, 2017. — 232 с.**
ISBN 978–966–927–252–2

У збірнику подано тексти доповідей учасників наукового симпозиуму, які представляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади України та зарубіжних країн. У них обґрунтовано теоретичні та методологічні засади, інструменти, механізми та напрями стратегічного управління сталим та безпечним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах мінливого середовища господарювання.

Видання розраховане на наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, економістів, менеджерів, маркетингологів та інших фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 338.439(063)

ISBN 978–966–927–252–2

© Одеська національна академія
харчових технологій, 2017

Павлов О. І.
ВІТАЛЬНЕ СЛОВО 11

Тематичний напрям 1
**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Андрєєва Н. М., Зінковська Д. В.
Маркетингова діагностика експортного потенціалу
підприємств агропродовольчої сфери як інструмент
прийняття стратегічних рішень 13

Антоненко М. Н.
Новая политическая идеология эволюции предприятий
АПК Беларуси 18

Дідух С. М.
Основні принципи і напрями розвитку агропродовольчої
сфери України 23

Коваленко О. В.
Щодо стратегічних пріоритетів державної продовольчої
політики в умовах сьогочасних викликів 26

Крисанов Д. Ф.
Теоретичні засади і прикладні аспекти формування
європейської моделі харчової безпеки в аграрному секторі
економіки України 30

Кулаковська Т. А.
Системний підхід до регулювання сталого та збалансованого
розвитку агропродовольчої сфери України 47

Пармакли Д. М., Дудогло Т. Д.
Примеры графического метода исследований в экономике ... 52

Іртищева І. О.

Еколого-економічні проблеми використання води
в харчовій промисловості 215

Мартинюк О. М.

Адаптивний механізм екологізації інноваційної діяльності
підприємств агропродовольчої сфери України: стратегічні
та проблемні питання впровадження 218

Меглей В. І.

Екологічні складові якості агропродовольчої продукції 222

Щурик М. В.

Екологічні пріоритети підприємств харчової промисловості
в агропромисловому комплексі 226

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні друзі!

Проведення нашого наукового симпозіуму співпало у часі зі знаменними подіями — 115-ю річницею Одеської національної академії харчових технологій та п'ятиріччям з утворення Навчально-наукового інституту прикладної економіки та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна (ННІПЕтаМ) й наукової школи «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності».

За останні п'ять років в рамках тематики наукової школи підготовлено та захищено 4 докторських (2 було підготовлено на кафедрі економіки промисловості, а захищено на створеній на її базі кафедрі управління бізнесом; по 1 — на кафедрах менеджменту і логістики та маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 17 кандидатських (по 5 — на кафедрах економіки промисловості, менеджменту і логістики, обліку і аудиту, 2 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) дисертацій. За участю викладачів, докторантів, аспірантів, студентів академії, вітчизняних та зарубіжних науковців видано 16 колективних (6 — на кафедрі менеджменту і логістики, по 5 — на кафедрах обліку і аудиту та економіки промисловості, 1 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 7 індивідуальних (6 — на кафедрі економіки промисловості, 1 — на кафедрі менеджменту і логістики) монографій. З 2012 року проведено 4 міжнародних науково-практичних конференцій, а також наукові конференції, симпозіум, семінар, 4 колоквиуми з міжнародною участю. За підсумками їх роботи видано 1 монографію та 10 збірників тез доповідей.

В нашому науковому симпозіумі взяли участь наукові співробітники, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, державні службовці чотирьох зарубіжних країн та десяти міст України, які представляють Державну установу «Інститут економіки та прогнозування» НАН

України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут продовольчих ресурсів НААН, вищі навчальні заклади нашої країни, органи державної влади.

Наша діяльність в рамках тематичної спрямованості наукової школи є свідченням її користі для науки та чималого значення для вітчизняної практики господарювання.

Бажаю усім подальшої плідної роботи, творчості та натхнення.

З найкращими побажаннями
керівник наукової школи, завідувач
кафедри економіки промисловості ОНАХТ,
перший директор ННІПЕтаМ,
доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович

Тематичний напрям 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Н. М. Андрєєва

*д-р екон. наук; головний науковий співробітник Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна*

Д. В. Зіньковська

*аспірантка кафедри маркетингу Одеського національного економічного
університету, м. Одеса, Україна*

МАРКЕТИНГОВА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується посиленням ролі процесів інтеграції, глобалізації, соціалізації, інформатизації та екологізації виробництва. Це призводить до того, що ключовим вектором розвитку вітчизняних підприємств стає зовнішньоекономічна діяльність. Від можливостей підприємств до участі у міжнародній економічній співпраці залежить динаміка розвитку економіки України в цілому. Цей принцип є актуальним для усіх галузей економіки, проте доцільним є виділення провідної, стратегічної галузі, зрушення у якій сприятимуть розвитку і суміжних сфер. Такою галуззю може бути агропромисловий комплекс економіки України. Продукція, що випускається підприємствами агропродовольчої сфери, користується попитом серед споживачів на міжнародному ринку. Зробити такий висновок можливо після аналізу показників структури експорту та імпорту. Частка експорту продукції агропромислового комплексу України за період з 2006 по 2015 роки зросла з 11,86 % до 38,19 %, тобто більше ніж у 3 рази. В той час як імпорт зріс за той самий період із 7 % до 9,3 % [1, с. 7].

Саме тому більшого значення набуває вивчення поняття експортного потенціалу підприємства, інструментарію його дослідження та оцінки, а також методів керування ним. На нашу думку, ефективними

О. М. Мартинюк

*канд. екон. наук, старший викладач кафедри економіки промисловості
Одеської національної академії харчових технологій, м. Одеса, Україна*

АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЧНІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ

Входження України на рівних умовах у світове співтовариство цивілізованих країн є можливим лише на умовах рівності економічного розвитку та стандартів якості життя. Однак досягти цього, як свідчить світовий досвід, можливо лише шляхом інноваційного розвитку з опорою на інтелект і знання, комерціалізацію новітніх досягнень у галузі науки і техніки, інформаційні технології, екологізацію виробництва і споживання, високий рівень добробуту населення, демократизацію усіх сфер життєдіяльності суспільства. Лише цим шляхом і ніяким іншим можна «ввійти в Європу», до чого прагне більша частина нашого народу. Але цієї мети не можна досягти методами, які були достатньо дієвими у минулому, проте зараз безнадійно застаріли, такими підходами, як «навести порядок», «посилити контроль» і т. п. Таким чином можна забезпечити тільки відносну стабільність на досить низькому рівні соціально-економічного розвитку.

У питаннях орієнтації економіки на інноваційний шлях розвитку світовим співтовариством, насамперед, розвиненими у соціально-економічному плані країнами, накопичено значний досвід. Проте пряме його перенесення на вітчизняний ґрунт без відповідної адаптації лише дискредитує ідею інноваційного прискорення в цілому. Слід також урахувати, що той, хто наздоганяє, завжди знаходиться у гірших умовах, а розрив України з країнами-лідерами у багатьох галузях є надто значним, щоб його можна було подолати у прийнятні терміни. Однак є інший «обхідний» шлях, який передбачає пошук і реалізацію наявних, все ще досить значних в окремих галузях відносних конкурентних переваг, зайняття і посилення провідних позицій у тих сферах діяльності, де для цього є достатні умови [1, с. 35].

Найвагомішими причинами гальмування процесу впровадження агроновацій є недостатній рівень фінансового забезпечення підприємств, низька доступність кредитів та державної підтримки для модернізації галузі, а також нерозвиненість системи інформаційного забезпечення інноваційного процесу й відсутність вмотивованості

багатьох керівників агропідприємств (насамперед, з числа малих і середніх) щодо впровадження новацій [3, с. 102]. Останнє є наслідком як їхньої недостатньої освіченості й, відповідно, відносно низької культури виробництва, так і пасивної позиції держави в питанні дотримання агровиробниками екологічних стандартів (що в усьому світі безпосередньо пов'язано з використанням новітніх технологій та забезпечується прив'язкою бюджетної підтримки сільгоспвиробників до виконання ними умов екологізації їх діяльності за жорсткого контролю та покарання).

Сьогодні в харчовій промисловості характерним є абсолютне переважаєння власних коштів підприємств серед джерел фінансування інновацій. Так, за даними досліджень, у рослинництві підприємства з чистим доходом понад 50 млн грн фінансували інноваційну діяльність виключно власними коштами, підприємства ж з нижчим доходом додатково залучали кошти державного бюджету (2 %) та кредити (5 %). У тваринництві власними коштами фінансували інноваційну діяльність 78 % обстежених підприємств, а користувалися для цього коштами держбюджету та кредитними ресурсами, відповідно, 13 та 9 % [3, с. 103]. Посилення інноваційної активності сільгоспвиробників можливе, передусім, за покращення їх загального фінансового стану, на що мають бути спрямовані першочергові заходи державної агропродовольчої політики. Держава може забезпечити активізацію інноваційної діяльності в галузі також за умов: створення і підтримання об'єднань малих господарств і сімейних фермерів (зокрема, кооперативів) як засобу розширення можливостей інвестування таких виробників, просування в їх середовищі науково-технічних інновацій; активізації діяльності державних академічних і галузевих НДІ щодо співпраці з аграрними підприємствами та покращення поінформованості аграріїв у сфері поширення інновацій.

Основними цілями впровадження новацій визначено збереження і підвищення рівня ефективності використання ресурсів агровиробництва. Основними видами прогресивних технологій, що впроваджуються у вітчизняному сільгоспвиробництві, зокрема, є: ґрунтозахисні системи обробітку, насіннєвий матеріал (нові сорти, гібриди тощо), органічне землеробство, технології землеробства No-till (система «прямої сівби»), використання біопестицидів, біодобрив, нові породи тварин, прогресивні системи відгодівлі, новітні машини та обладнання, котли на альтернативному паливі, біогазові установки, маркетингові технології (зокрема, організація власних точок збуту

виробленої продукції, участь у ярмаркових та виставкових заходах тощо) та ін.

Дуже важливо формувати такі механізми інноваційного розвитку, які враховували б актуальні проблеми підприємств. Відповідність механізму інноваційного розвитку середовища підприємства, його сильним і слабким ознакам називають адаптованістю. Адаптивність — це забезпечення відповідності підприємства тим вимогам, які відповідають сучасному мінливому, інформаційному середовищу господарювання. Практично кожне підприємство стоїть перед необхідністю адаптації до зовнішнього середовища, проведення гнучкої політики відносно політичних і макроекономічних процесів.

Побудова адаптивного механізму екологізації інноваційної діяльності підприємств агропродовольчої сфери створює необхідні передумови для того, щоб менеджери підприємства різних рівнів управління чітко уявляли майбутнє свого підприємства та розвивали його стратегічні можливості. При цьому можна прослідкувати взаємозв'язок та взаємодію організаційної, економічної та екологічної складових механізму: економічна складова, насамперед, буде характеризуватися цільовою спрямованістю, оскільки метою формування стратегічного потенціалу є досягнення певних економічних цілей в діяльності підприємства; екологічна складова передбачає досягнення екологічних критеріїв розвитку, що спрямовані на забезпечення продовольчої та екологічної безпеки виробництва; організаційну складову варто розглядати як загальну організацію досягнення соціо-еколого-економічних цілей господарської діяльності підприємств агропродовольчої сфери.

Зазначимо, що сьогодні основними цілями впровадження нових сільськогосподарських підприємств визнають оновлення застарілих ресурсів або процесів, вихід на нові ринки чи збільшення частки ринку, зменшення витрат праці, матеріалів та енергії на одиницю продукції (понад 50 % підприємств, що дали відповіді, оцінили ці стимули за найвищим рейтингом). Водночас підприємства значно менше цікавить зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та розширення номенклатури товарів чи послуг. Основною причиною, що спонукає виробників агропродовольчої продукції до запровадження природоохоронних інновацій, є необхідність відповідати чинним екологічним нормам. Натомість практично не діє такий чинник, як можливість отримання від держави певних фінансових преференцій у зв'язку із впровадженням зазначених інновацій. В той же час переважна більшість інноваційно активних підприємств від-

значають існування певної вигоди, які принесли для довкілля впроваджені ними інновації. Серед найбільш поширених — скорочення використання матеріалів на одиницю продукції (повідомило 45 % підприємств), зменшення енергоспоживання на одиницю продукції (48 %), зменшення рівня забруднення ґрунту, води чи повітря (34 %). Стосовно організаційних і маркетингових інновацій значна кількість підприємств такий стимул, як «поширення товарів на нові географічні ринки», відзначають як неважливий, що свідчить про суттєву обмеженість для більшості агровиробників можливостей виходу на зарубіжні ринки та необхідність створення виробникам умов для експорту власної продукції [3, с. 101].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що процес впровадження адаптивного механізму екологізації інноваційної діяльності є системним і багаторівневим. Відповідно, досягнення мети у такому механізмі, основою якого є орієнтація маркетингової, а через неї інноваційної, інвестиційної і виробничо-збутової діяльності господарюючих суб'єктів на виявлення і усебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей (для досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів і т. п.), може бути лише при узгодженій взаємодії всіх його систем і складових, а також при збереженні його структурної цілісності [2]. Таке узгодження повинна забезпечувати система мотивації, а тому вона відіграє роль стимулюючої і об'єднуючої. Узагальнення викладеного дозволяє констатувати, що отримані результати дослідження формують засади комплексного адаптивного механізму впровадження екологічних інновацій, який забезпечує узгоджену взаємодію інструментів і методів державного регулювання і стимулювання екологічно-орієнтованої інноваційної діяльності, управління створенням і комерціалізацією екологічних інновацій на рівні як окремої організації, регіону, так і держави.

Література

1. Впровадження механізму інноваційного розвитку України в контексті екологізації економіки : монографія / Н. М. Андрєєва, О. М. Мартинюк. — Херсон: Грін Д. С., 2016. — 136 с.
2. Ілляшенко С. М. Роль інноваційної діяльності у соціально-економічному розвитку / С. М. Ілляшенко // Зб. наук. пр. Хмельницького кооператив. торгов.-екон. ін-ту. — 2011. — № 2. — С. 90–101.
3. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. — К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України 2015. — 336 с.

Наукове видання

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозіуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Українською та російською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Редактор *Н. Я. Рихтік*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *І. В. Шепельська*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 13,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 188 (42).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.